

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
дійсного члена НАПН України Бондаря В. І. на дисертацію
Дибкової Людмили Миколаївни на тему
«Теоретико-методичні засади системи оцінювання результатів
навчальної діяльності студентів економічних спеціальностей»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання

На сучасному етапі розбудови незалежної Української держави проблема подальшого розвитку вищої освіти стає дедалі суттєвішою для визначення стратегії й тактики формування нової генерації фахівців, спроможних конкурувати в сучасних умовах ринку праці у різних сферах господарювання.

Нині, з одного боку, розвиток вищої освіти свідчить про відчутні здобутки вітчизняної професійної школи у галузях, де вимоги ринку досить жорстко вимагають вчасного реагування на запити замовників, з іншого – досить помітною стала екстенсивність у ступені якості професійної підготовки і затребуваності випускників ВНЗ України. Не в останню чергу це стосується і студентів економічних спеціальностей, результати навчальної діяльності яких знаходяться в центрі уваги проведеного дидактичного дослідження.

Пріоритетним завданням вищої освіти сьогодні стає формування у студентів мотивації й рефлексії на вироблення активної освітньої позиції й фахово-особистісної затребуваності, які сприяють розвитку здатності ставити власну, але об'єктивну мету навчальної діяльності, проектувати індивідуально-цільову траєкторію її досягнення, самостійно обирати засоби саморегуляції й самооцінювання результатів безпосередньої й опосередкованої взаємодії з викладачами. Такою є, на переконання дисертантки, європейська норма й стиль набування професії, на що і спрямовується проведене дослідження. Саме активна, самокритична діяльність студентів підвищує їхню відповідальність за результати навчання та зумовлює необхідність внесення суттєвих змін у процеси атестації студентів, визначення ефективності та оцінювання якості професійної підготовки.

У дисертації концептуально зазначається, що навчальний процес у ВНЗ – багатомірна динамічна система, яка є об'єктом дослідження і складається із множини взаємопов'язаних компонентів та елементів, кожен із яких спрямовує і забезпечує рух до планованої мети – комплексного результату набування студентами загальної освіченості й культури, фахової компетентності та особистісної здатності конкурувати на ринку праці. За цього відзначимо, що далеко не кожний студент здатний комфортно себе почувати в такому багатоаспектному вузівському просторі. Які ж причини цього стану?

На переконання автора дисертації, перенесення акцентів на якість результатів освіти, включення в систему підготовки та оцінювання широкого мотиваційно-ціннісного, когнітивно-психологічного й організаційно-діяльнісного спектрів взаємодії студентів і викладачів без системного, поетапного, професійно-орієнтованого оцінювання результатів навчальної діяльності студентів, управління якістю підготовки стає формальним, недієвим, низькоефективним, малопродуктивним.

Автор дисертації справедливо підкреслює, що в системі багатогалузевої вищої освіти склалася ситуація, за якої ні переведення студентів на індивідуальні навчальні плани, ні намагання впровадити модульне навчання з рейтинговим оцінюванням помітно не змінили на краще персональну відповідальність значної частини студентів за якість результатів власної навчальної діяльності. Практикуюча нині технологія й психологія навчання та оцінювання результатів навчальної діяльності студентів переважно неповною мірою відповідає вимогам принципу студентоцентризму, сутність якого розкрита в дисертації, й потребує реалізації в процесі підготовки майбутніх фахівців.

У дослідженні Дибкової Л. М. встановлено, що змістові складові галузевих стандартів, навчальних планів підготовки фахівців за ОКР «бакалавр», процесів оволодіння професією економіста та оцінювання його результатів не завжди стикаються, існують самі собою. Змістові й процесуально-діяльнісні компоненти навчання замість цільової виконують обмежено-орієнтувальну на професію функцію. Даний висновок автора дисертації щодо реалізації системного підходу до аналізу стану справ дав можливість побудувати удосконалену дидактично-

стимулювальну модель процесу оцінювання результатів навчальної діяльності студентів за оригінально розробленою структурою дидактико-методичного й технологічного супроводу. Цінність такої моделі полягає в тому, що об'єкт (процес навчання студентів) і предмет (процес оцінювання його результатів) максимально наблизилися один до одного, злилися в оптимальну дидактико-методичну цілісність як теорія і методика навчання й оцінювання результатів фахової готовності студентів до майбутньої діяльності. Іншими словами, нова система оцінювання позитивно вплинула на ефективність процесу навчання професії, а останній – на якість результату в його об'єктивному оцінюванні. Такою є діалектика взаємодії двох дидактичних явищ

Дисертанткою досить вдало на дидактико-методичному рівні вперше розроблено, обґрунтовано й апробовано на ефективність і валідність загально-дидактичну матрицю оволодіння викладачами ВНЗ інформаційно-комунікаційними технологіями педагогічних вимірювань й оцінювальної діяльності у процесі навчання студентів професії, що сприяє управлінню й самоуправлінню якістю фахової підготовки. До результатів навчальної діяльності студентів, що оцінюються в системі управління й самоконтролю якістю отримуваної освіти, авторка відносить сукупність ознак фахових компетенцій та особистісно-професійної спроможності й здатності конкурувати вперше на рівні вступу в магістратуру та вдруге на рівні працевлаштування в різних сферах господарювання. І це тоді, коли у масовій практиці продовжують оцінюватися не компетенції, а вибіркові знання й уміння, які становлять біля 3–5 % обсягу всього навчального матеріалу з фахових дисциплін.

У дисертації здійснена вдала спроба розроблення й використання тестів досягнень, педагогічних тестів професійної компетентності та інші коректні засоби вимірювання та оцінювання, які дають можливість уже у ВНЗ визначати рівні професійної спроможності та особистісної здатності випускників університету.

Дисертантка доводить, що методика оцінювання, яка включає апробовані на валідність критерії та шкали оцінювання, стандартизовані умови проведення вимірювань, пропоновані алгоритми аналізу та оцінювання результатів навчання,

зводить до мінімуму вплив суб'єктивізму в оцінюванні результатів навчальної діяльності студентів.

У дисертації експериментально підтверджено, що формальна реалізація складових оцінювання, які не задівають здатності студентів до цілепокладання, мотиваційну, когнітивну, операційно-діяльнісну та рефлексивну сфери особистості майбутнього економіста, спричиняє конфлікти в освітньому середовищі вишу, академічну заборгованість – основні причини відрахування з числа студентів ВНЗ.

Наукова цінність дослідження – у новизні не тільки вперше обраного предмета пошуку, а й у розробленій системі оцінювання результатів навчальної діяльності студентів, яка як живий організм функціонує у процесі фахово-орієнтованої взаємодії студента й викладача, у навчально-методичних матеріалах щодо супроводу впровадження системи оцінювання у масову освітню практику ВНЗ України.

У результаті тривалих спостережень і досліджень встановлено, що чим вищими є вимоги до оцінювання результатів навчання з боку викладачів, тим вимогливішими і відповідальнішими до себе стають студенти у процесі оволодіння спеціальністю. Ця закономірність не завжди усвідомлюється й реалізується у процесі дидактичної взаємодії основних суб'єктів навчання й оцінювання результатів. Розроблена авторська система аналізу, оцінювання й прийняття об'єктивних рішень за певних умов здатна попереджувати подібні явища, оскільки провідними за її реалізації виступають цінності самої особистості студента – майбутнього економіста, юриста чи педагога.

Студентоцентризм як відносно новий принцип формування кадрів обґрунтовано вимагає включення у систему комплексної стандартизації й оцінювання якості вищої освіти таких новоутворень, як конкурентоспроможність і здатність до конкуренції. Він успішно, як показали отримані дані дослідження, впроваджується в систему оцінювання результатів навчальної діяльності студентів, розроблену автором дисертації, зможе виступати освітньо-професійними і психолого-особистісними індикаторами об'єктивного визначення рівнів не лише компетентностей, а й готовності випускників до професійної, теж

постійно оцінювальної діяльності в умовах ринку праці з урахуванням нового Закону України «Про вищу освіту» (2015 р.).

У роботі мають місце і дискусійні моменти, окремі недоречності й упушення.

1. Можна погодитися з думкою про те, що тести – це і стандартизоване завдання, і об'єктивний метод навчання та оцінювання отриманих результатів, спосіб визначення їхньої якості. Але чи завжди тести є такими щодо їх різноманітних функцій? За яких умов вони забезпечують широкий діапазон дидактичних можливостей у процесі фахової підготовки економістів? У чому проявляються особливості їх використання у процесі підготовки студентів інших спеціальностей?

2. Має місце не завжди коректне за їх сутністю вживання наукових термінів та понять. Це стосується таких, як «компетенції й компетентності», «мета й ціль», «відношення й ставлення», «оцінка й оцінювання», «оцінювання навчальних результатів і результатів навчальної діяльності» та інші.

3. Кожен викладач своєї навчальної дисципліни забезпечує певну складову процесу фахової підготовки студентів, окремі виробничі компетенції, а тому оцінює, в основному, їхню предметну компетенцію, в той час, коли освітньо-кваліфікаційними характеристиками як складовими галузевого стандарту передбачено формування системи комплексних, багатопредметних кваліфікаційних умінь майбутніх економістів. Хто ж бере на себе відповідальність і яким чином забезпечується в цілому інтегрування предметних компетенцій у професійно-фахову компетентність майбутнього фахівця?

4. У науковій новизні дослідження автором заслужено стверджується, що нею визначено тенденції вдосконалення та доведено доцільність їх урахування у підвищенні ефективності набування студентами професії економіста. До новизни в дисертації та авторефераті відносяться розроблена системно-функціональна модель оцінювання результатів навчальної діяльності студентів та обґрунтовані організаційно-дидактичні умови забезпечення оцінювання результатів їхньої навчальної діяльності. А чому у новизну не включена розроблена, теоретично обґрунтована й апробована система оцінювання

результатів навчальної діяльності, яка вдало відображена не тільки у моделі, є метою дослідження, його предметом, найвагомим науково-дидактичним результатом, вартим високої оцінки, масового впровадження у систему підготовки й оцінювання готовності випускників університетів до професійної діяльності?

5. Як правило, об'єкт і предмет складають назву теми дисертації, а у назві поданої на розгляд дисертації відсутній об'єкт як те ціле (явище або процес), на ефективність якого має працювати інноваційно розроблена система оцінювання результатів, отриманих студентами економічних спеціальностей у процесі їхньої фахової підготовки. У цьому немає вини дисертантки, все ж вона віртуально, але вдало, мисленнєво уявила присутність у темі об'єкта дослідження – процесу навчання студентів обраній професії. Її суб'єктивний вибір об'єкта і предмета є одним із можливих варіантів. Вони в парі як ціле і частина йдуть поруч і разом через всю роботу, існують як цілісність простору і часу.

Зауважимо, що зазначені недоліки не впливають на позитивну оцінку наукових результатів дослідження, їх обґрунтованість, новизну, високий рівень структурованості наукового мислення дисертантки, її здатності до системного вивчення різних аспектів досліджуваних явищ і процесів та загальну наукову зрілість, відповідну теоретичну й методологічну культуру.

Всебічний аналіз проведеного Дибковою Людмилою Миколаївною дисертаційного дослідження дає підстави в цілому оцінити його як самостійно виконану працю, яка має помітну наукову новизну, вагоме значення для теорії й практики оцінювання результатів навчальної діяльності студентів економічних спеціальностей з глибоким дидактичним узагальненням можливості переносу результатів дослідження на широкий загал університетів не лише економічного профілю.

На основі аналізу дисертації, ознайомлення з основними працями за темою дослідження визначаємо високий рівень актуальності проведеного наукового пошуку, обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих і представлених в дисертації та авторефераті, повного їх викладу в опублікованих понад 50 наукових праць, серед яких 2 монографії, 2 навчальних

посібники, 23 статті у фахових виданнях, із них 6 – у зарубіжних виданнях. Основні результати дослідження впроваджені у підготовку фахівців Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, де виконувалось дослідження, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київського університету банківської справи, Університету сучасних знань, м. Київ.

Можна зробити загальний висновок, що дисертаційна робота «Теоретико-методичні засади системи оцінювання результатів навчальної діяльності студентів економічних спеціальностей», подана на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, відповідає чинним вимогам пп. 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24. 07. 2013 року № 567), а її автор, Дибкова Людмила Миколаївна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання.

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України,
декан факультету педагогіки та психології
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова

15 вересня 2016 р.

